

РОЗВИТОК ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ ВІД СЕРЕДИНИ ХІХ СТ. ТА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розглянуто розвиток турецької мови від середини ХІХ ст. та початку ХХ ст., коли суспільна думка в Туреччині почала все потужніше схилитися до важливих реформ у мовній політиці держави.

Ключові слова: мовна політика, пуризм, мовні контакти, запозичення, історія турецької мови.

Проблема мовної ситуації, а отже й мовної політики, в Туреччині була специфічною впродовж багатьох століть, не менш важливою лишається вона і в ХХІ ст. Турецькому етносу було притаманне дуже активне контактування рідної, тюркської мови з іншими мовами, насамперед з арабською та перською. Роль арабської як мови Ісламу та перської в історії турецької мови не підлягає сумніву, і це питання висвітлене в багатьох мовознавчих дослідженнях [1; 8; 11; 12]. Хоча значний відбиток у турецькій лишили грецька, слов'янські мови (в основному Балкан), вірменська, французька, італійська тощо.

Звичайно, питання оновлення турецької літературної мови тривалий час порушувалося і порушується сьогодні в працях турецьких мовознавців¹, переважно у виданнях Турецького лінгвістичного товариства (Türk Dil Kurumu) [8; 11; 12; 19; 20; 25]. Турецьке лінгвістичне товариство (Türk Dil Kurumu) створив засновник Турецької Республіки, її перший президент – Мустафа Кемаль Ататюрк 12 липня 1932 р., на 9-му році проголошення республіки, 4 роки після того, як Туреччина перейшла з арабської графіки на латиницю. Ця організація діє й по сьогодні, її метою було й є – зменшення наявності іноземних елементів у мові, водночас збільшення питомо тюркських елементів, нівелювання різниці між писемною мовою та розмовною, популяризування турецької і покращення її впливу на світову науку та економіку. Роком раніше, також за наказом Мустафи Кемалю Ататюрка, було засноване й Турецьке історичне товариство (Türk Tarih Kurumu).

Діяльність Турецького лінгвістичного товариства, яке, починаючи з 1932 р., виконує провідну роль у реформуванні турецької мови, пов'язаному зі збагаченням її лексичного словника тюркськими словами, – це виняткове явище в історії не тільки тюркського, але й світового мовознавства. Саме тому праці членів цього товариства викликають велике зацікавлення не тільки у мовознавців орієнталістичного спрямування, але й у філологів всього світу [10; 13; 19; 20; 25; 27].

Однією з найбільших причин таких рішучих мовних реформ було те, що в 1920 р. писемна турецька мова містила приблизно 20 % слів тюркського походження.

Решта були арабські, перські, французькі. Унаслідок проведеної Ататюрком мовної реформи, у 1980 р. в турецькій мові залишилося 10 % слів іншомовного походження. Розвиток йшов шляхом відновлення давно забутих слів, осучаснення їх, і навіть надання нового змісту. Реформа включала також перехід з арабського письма, яке погано підходило для відображення турецької фонетики, на латинську абетку [8; 10–12; 19; 20; 25; 27].

Водночас проблема мовної політики в Туреччині ще й досі не знайшла свого широкого відображення у працях вітчизняних мовознавців. Помітною стала розвідка "Мовний пуризм як суспільне явище в сучасній Туреччині" кандидата філологічних наук К. Корнієць, у якій авторка статті зробила першу спробу порушити проблему мовної політики в Туреччині [3]. Отже, метою цієї розвідки є аналіз і характеристика еволюційного процесу оновлення лексичного складу турецької літературної мови, що виявився передусім у поступовому очищенні її від арабської та перської лексики як основоположної скиби османської мови. Актуальність і наукова новизна представленого дослідження полягають у тому, що вперше в українській тюркології порушується проблема мовної політики в Турецькій Республіці.

Як відомо, активізацію мовної динаміки насамперед викликає динаміка суспільного життя, прагнення оновити турецьку літературну мову, наблизити її до народної, зменшивши одночасно вживання арабської та перської лексики. Ці тенденції спостерігалися і в XV–XVIII ст. Дуже важливу роль у наведенні вищих кіл тогочасного турецького суспільства до рідної мови відіграло бурхливе поширення тасаввуфу. Населення нової турецької держави бажало, аби йому популярно розтлумачили ще досить нові для нього постулати Ісламу, а ще дужче потребувало воно пояснень щодо цієї самобутньої течії в Ісламі – тасаввуфу [5, с. 400]. Такі тлумачення можна було виконати лише зрозумілою цьому населенню мовою, а отже, тюркською. Активну вимогу щодо повернення до народних джерел помічаємо в першій половині ХІХ ст. у творах поетів, котрі, все ще дотримуючись канону арабсько-персько-

¹ Ось лише деякі з них: Абдуллаг Таймас (Harflerimizin Müdafası), Аднан Онарт (Mantik Terimleri Sözlüğü), Арон Дільчар (Türk Diline Genel Bir Bakış), Аталай Бесім (Türk Dilinde Ekler ve Kökler üzerinde bir Deneme), Айдин Кьоксал (Dil ile Ekin; Bilşim Terimleri Sözlüğü; Adı Bilgisayar Olsun), Ахмет Коджаман (Dilbilim Sözlüğü; Dil ve Eğitim Düşünmek), Ахмет Кьоклюгілдер (150 Soruda Türkçe Temel Bilgiler), Берке Вардар (Dilbilimden Yaşama: Yapısalılık), Веджіге Хатіпоглу (Türkçenin Ekleri), Джем Дільчін (Yeni Tarama Sözlüğü), Доган Аксан (Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını; Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı), Ібрагім Неджмі Дільмен (Yeni Türkçe Dersleri; Türkçe dil Bilgisi), Зейнеп Коркмаз (Türk Dili üzerine Araştırmalar I, II, III, IV; Dil Bilgisi Terimleri), Кяміле Імер (Dil ve Toplum; Türkiye'de dil planlaması: Türk dil devrimi), Кемаль Демірай (Temel Türkçe Sözlük), Маріп

Унлю (Türkçede İnciler, İncelikler: Cönk gibi; Türkçede Yazınsal Eleştiriler), Мехмет Айдин (Dilbilim El Kitabı – Temel Kavramlar ve Konular), Неджіп Учок (Genel Dilbilim), Озджан Башкан (Dilde Yaratıcılık; Lenguistic Metodu), Оя Адали (Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler; Anlamak ve Anlatmak), Омер Демірджан (Türk Dilinde Çatı; Türkiye Türkçesinde Kök – Ek Bileşmeleri; Devrik Tümce ve Odaklama), Рагіп Хулуси Озде (Dil Bilimi Yazıları), Саім Алі Дільемре (Genel Dil Bilgisine Giriş), Сев'і Озель (Türkiye Türkçesinin Sözdizimi; Türkçenin Dil Devriminin Öyküsü; Dil Kiri – El Kiri), Таріп Нежат Генджан (Dilbilgisi), Хамза Зюльфікар (Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler; Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları), Хікмет Діздароглу (Türkçede Sözcük Yapma Yolları).

османської поетики, все частіше виявляють ознаки "місцевого", тобто питомого тюркського.

Друга половина XIX ст. несе в собі вже іншу значущість у розвитку турецької мови. Оскільки з виходом газет та журналів стало зрозуміло, що народ не сприймає "високої форми", отож з'являється чимало ідей з приводу того, як наблизити літературну мову до освітнього рівня народу. Можна сказати, що усвідомлення нагальної потреби "спрощення" мови (simplification) у Туреччині постало фактично одночасно з виданням газет та журналів, набувши при цьому форми певної суспільної течії. Іншими словами, з появою зв'язків із громадськістю стала частіше звучати проблема налагодження широкого контакту всіх кіл суспільства. З оприлюдненням указу султана про Танзімат збільшилася й кількість газет та журналів (із 1831 р. почала виходити у світ перша турецька газета *Takvim-i Vekai* "Календар подій", довкола якої згуртувалося коло читачів різного освітнього рівня). Отже, відчувалася нагальна потреба об'єднання "високої" та "народної" форм мови, чіткі контури яких були помітні з XVI ст. У таких газетах і журналах другої половини XIX ст., як *Tasvir-i Efkar* "Дзеркало думок", *Muhbir* "Редактор", *Ulum* "Наука", *Hürriyet* "Свобода", *Basiret* "Світобачення", *Terceman-i Hakikat* "Тлумач істини", *Nafta* "Тиждень", друкується чимало статей, пов'язаних з "реформою османської мови". Статті таких письменників, як Намик Кемаль, Алі Суаві, Шінасі, Зія Паша, Ахмед Мідхат Ефенді, Шемседдін Самі – це по суті найперші свідомі спроби поєднання "високої" та "народної" форм мови. Однак той факт, що статті на тему "реформи османської мови" писалися саме "високою" формою, свідчить про несумісність бажаного з методом його досягнення [13; 24]. Розгляньмо, як викладає свої ідеї Намик Кемаль у газеті "Дзеркало думок" (*Tasvir-i Efkar*) з приводу спрощення та впорядкування мови:

"(...) öyle ise zann-ı 'acizanimizce esbab-ı ishlahi: evvelen (1) – qava'id-i lisanın mükemmel suretde tedvin ve temhidi; saniyen (2) – kelimatın isti'mal-i 'umumi dairesinde tahdid-i; salisen (3) – imla ve ma'naca ecza-yı lisan beynindeki irtibat-ı surinin ittihad-ı haqiqi haline gelecek qadar teşyidi; rab'i'an (4) – kelam ve ifade-i meram şivelerinin tabi'at-ı lisanı tatbiqat ta'dil ve tezdidi; xamisen (5) – ifadenin hüsn-i tab'isine hail olan külfetli san'atlardan tecridi suretlerinden 'ibaretdir".

"... на нашу слабку¹ думку, причини реформи такі: по-перше – досконале викладення мовних правил; по-друге – розмежування загальноновживаності слів; по-третє – письмова та значеннева консолідація частин мови допоки зовнішній зв'язок не набуде справжнього стану; по-четверте – практиковані в діалектах слова та вирази мають змінюватися та поновлюватися природною мовою; по-п'яте – звільнення письма від складних форм написання, що стають на заваді нормалізації в практиці друку" [18].

Як бачимо, тут превалюють лексичні й граматичні запозичення з арабської та перської мов, а питомих турецьких слів украй мало, всього лише: *öyle, ise, beyin, gelesek, olan*. Проте саме з виходом "Календаря подій" у світ, громадськість починає приділяти увагу все більшому

спрощенню літературної мови. Цікавий факт, що питання турецької літературної мови почали порушувати й науковці. У 1898 р. німецький мовознавець Берлінського університету К. Фой² опублікував дослідження про частотність вживання запозичень у творах турецьких письменників: Намик Кемаль уживав у своїх творах 62 %, Шемседдін Самі 64 %, Ахмед Мідхат Ефенді 57 %, Зія Гьокальп приблизно 55 % старих термінів [13].

Отже, ідеться про нову течію в турецькій літературі XIX ст., представники якої все наполегливіше заявляють про оновлення й самобутність рідної словесності. Як зауважує проф. Г. Халимоненко: "Вже неможливо було притлумити зацікавлення й суспільства, й самих поетів мовою рідного народу, хоч "нестандартна" лексика та фразеологізм проникають поки що переважно в репертуар народного театру" [6, с. 73].

Значна кількість запозичень у турецькій мові XIX ст. все ще була прикметною рисою літературної мови, словник якої мало чим відрізнявся від лексичного складу старої османської мови. Іноді мова народної словесності (народна форма) наближалася до мови, яку плекали представники літератури Дивану – "висока форма", за кількістю запозичень.

Султанський указ Гюльхане 1839 р., який називали ще Фірман-і Танзімат³, заклав підвалини нового суспільного порядку. Представники турецької інтелігенції скористалися цим указом і для реформування в галузі культури, зокрема й мовної політики. Турецький народ, сформувавшись як нація під впливом ісламської культури та арабської й перської мов, після указу Гюльхане став орієнтуватися також і на європейську культуру. Ідеї, пов'язані в Європі з "просвітою" та "націоналізмом", потроху почали проникати і в турецьке суспільство, а отже, порушувалися й проблеми національної мови. Такі новітні поняття, як *vatan* "батьківщина", *millet* "нація", *milliyet* "національність", *ikbal-i vatan* "жадана батьківщина", *ittihad-ı kalb-i milliyet* "спілка щирих націоналістів", *gavga-yı hürriyet* "боротьба за свободу", *gaaye-i devlet* "поняття державності", *efkar-ı Fireng* "європейський світогляд", з'явилися у щоденному спілкуванні. Почастішало вживання популярних гасел – *hürriyet* "свобода", *uhuvvet* "братерство", *müsavat* "рівність".

У другій половині XIX ст., у контексті реформування мови, стали помітні зміни й у науковій мові, передусім в галузі термінології, проте до повного погодження було ще далеко. Дехто пропонував вживати міжнародну термінологію, інші вже упорядковану "Османським медичним товариством" (*Cemiyet-i Tibbiye-yi Osmaniyye*) спеціальну лексику арабського походження. Та й у практичній діяльності арабські терміни продовжували утримувати свої позиції [4].

Протидія проблемі диглосії знаходила своє відображення також і в поезії, зокрема у віршах представників течії *Türk-i Basit* "Проста Турецька" та, що прикметно, у виставах народних театрів *Karagöz* "Карагьоз", *Kukla* "Лялька" та *Ortaoyunu* "Вистава на майдані". Отже, суспільство вже було свідоме найголовнішої проблеми комунікації – двоваріантності мови [5, с. 471–478; 7; 26].

На початку XX ст. стала зрозуміла позиція як прибічників "високої форми" турецької мови (мова поетів течії *Servet-i Fünun* "Наукове багатство"), так і

¹ Тут – слабкий – у зменшеному значенні, автор навмисно себе принижує, показуючи свою скромність.

² "Der Purismus bei den Osmanen: Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen an der Universität zu Berlin".

³ У перекладі з османської "Firman-i Tanzimat" – (букв.) указ про наведення ладу в державі.

прихильників "народної мови", а також і тих, хто волів плекати щось середнє. Такі процеси стимулювали виникнення товариств борців за чистоту мови і зокрема, за питому граматичну структуру як основу національної мови [17, с. 194–323]. Наприклад, у 1909 р. у Стамбулі виникла громадська організація *Türk Derneği* "Турецьке Товариство", прибічники якого бажали писати "простою османською турецькою мовою". У 1911 р. у Салоніках з'явилося товариство *Genç Kalemler* "Молоді письменники", які також проголошували гасла "нової мови". Подібної позиції дотримувався стамбульський журнал *Türk Yurdu* "Тюркська Батьківщина". Журнали *Halka Doğru* "До Народу" та *Türk Sözü* "Турецьке слово", які почали свою діяльність після балканської війни, пропагували народну мову, її спрощення [17, с. 360–545].

На початку ХХ ст. нова турецька мова вже помітно відрізнялася від османської. Розпочата наприкінці ХІХ ст. "мовна реформа" почала приносити свої плоди. Мета "мовної реформи" полягала у зміні структури високої форми турецької мови та очищенні її від арабо-перських запозичень, аби впорядковану турецьку мову високої форми міг розуміти й народ, що сприяло б об'єднанню навколо ідеї патріотизму.

Нижче подається уривок статті "Нова мова" з журналу "Генч калемлер", темою якої й була реформа турецької мови. Якщо порівняти цю публікацію зі статтею Намика Кемалю у газеті "Тасвир-і ефкяр", новий варіант літературної мови видно неозброєним оком:

"1 – *'Arabi ve farisi qa'ideleriyle yapılan bütün terkipler terk olunacaq. Tekrar idelüm: fevqa-l-'ade, hifzu-s-sihha, darb-ı mesel, sevq-ı tabii gibi klişe olmuş şeyler müstesna*".

"1 – Треба відмовитись від фразеологічних утворень, збудованих за допомогою арабських та перських граматичних правил. Окрім таких кліше, як: надзвичайний, гігієна, прислів'я, інстинкт".

"2 – *Türkçe cem' edatından başqa qat'iyyen ecnebi cem' edatları kullanılmayacağı: ihtimalat, mekatib, me'murin, hastegan yazacaq yerde ihtimaler, mektebler, me'murlar, hastalar yazacağınız. Tabi'at, kainat, inşaat, ma'aliyyat, axlaq, müselman gibi klişe haline gelmişler müstesna...*".

"2 – Множина позначатиметься виключно турецькими афіксами, не вживати ніяких запозичених форм множини з іноземних мов (наведені вище приклади). Виключенням є такі кліше: природа, космос, будівництво, собівартість, мораль, мусульманин".

"3 – *Diger 'arabi ve farisi edatları da atacağınsınız: aya, ecel, ez, min, 'an, ender, ba beray bi, na, ter, ce, çend, zihî, 'afa, fi, kain, qah, kar, qin, asa, veş, ver, nak, yar gibi edatlar terk olunacaq. Ancaq tekellüme geçmiş, tamamiyle türkçeleşmiş olan amma, şayed, şey, kaşki, lakîn, naşî, heman, hem, henüz, dari, ya'ni gibileri kullanılacaq...*".

"3 – Від інших арабо-перських структурних елементів також треба відмовитись (наведені вище). Однак ті, що вже прижилися в мові та цілком отуречились, вживатимуться, як-от: але, якщо, річ, якщо б, однак, одразу, і, щойно (поки що), стосовно, тобто" [23].

Доволі вражаюча різниця щодо кількості запозичених слів як у засобах масової інформації другої половини ХІХ ст. й початку ХХ, так і в художній літературі. А ось у науковій літературі терміни арабо-перського походження залишилися на своїх позиціях, проте з часом почалося їхнє дублювання французькими відповідниками. На турецькому ж лексику, як і саму структуру мови, поки що не зважали, що спричинило неабиякі труднощі в навчально-виховному процесі,

оскільки й грамотність була на дуже низькому рівні. Отож, без знання арабської та перської мов отримати освіту в тогочасній Туреччині було майже неможливо.

У період молодотурецької революції, у результаті якої була прийнята конституція 1908 р., ця тема стала ще більш популярною. Борці за "нову мову", які друкувалися у часописі "Генч калемлер", пропонували чудові зразки "простої мови". Їхні спроби мали на меті ввести мову стамбульців у межі "найпростішої османської мови", що для початку передбачало її очищення від арабо-перської лексики, морфології й синтаксису. І хоча з погляду мовної політики цього було ще занадто мало, досить осучаснена турецька мова виконала певну позитивну роль у становленні республіки. Справжнє ж планування мовної політики, завдяки чому і маємо сучасну турецьку мову, проходило вже в Республіці Туреччина [17, с. 337–359].

Вирішальний період у процесі еволюції турецької літературної мови пов'язаний з революційними світоглядними позиціями Мустафи Кемалю Ататюрка, згідно з настановами якого Турецьке лінгвістичне товариство (ТДК) уже ось століття проводить активну роботу, спрямовану на оновлення турецької мови, зокрема й на підґрунті такого явища, як пуризм. За чотири роки до створення цієї державної організації Туреччина перейшла з арабського письма на латинську графіку. Із перших днів створення Турецьке лінгвістичне товариство спрямувало всі свої зусилля на очищення мови від надмірного засилля арабізмів і фарсизмів, збільшувало власне тюркську частку, чи то шляхом зближення з народною мовою, чи то активно використовуючи матеріал діалектів та інших тюркських мов, чи то просто винаходячи нові слова. Разом із тим необхідно констатувати той факт, що одночасно із заміною арабізмів і фарсизмів тюркською лексикою та термінологією сучасна літературна мова поповнюється запозиченнями. Наприклад, поряд з власне турецьким терміном "sesbilimi" вживається європейський – "fonoloji", "siyaset" – "politika", "medeniyet" – "kültür", "uçman" – "pilot" тощо [14; 15; 27].

Отже, сьогодні ми маємо зовсім іншу турецьку мову, видозмінену іноді до непізнаваності. Сучасний пересічний тюрк ледве зрозуміє турецьку перших десятиліть республіки, не кажучи вже про турецьку сто-, чи двохсотлітньої давнини. Фактом є те, що турецька – напевно, найбільш змінена мова за найбільш короткий відрізок часу у світі. І далі вона змінюється дуже стрімко. Варто також зауважити, що порівняно з мовною політикою в інших тюркських країнах, зокрема в сучасних суверенних державах (Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан, Узбекистан), таких потужних еволюційних, оновлювальних процесів, особливо в галузі лексикології та термінології, поки що не спостерігається, окрім хіба що переходу абетки з кирилиці на латиницю.

Список використаних джерел:

1. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх; пер. с англ. яз. и коммент. Ю.А. Жлуктенко; вступ. ст. В.Н. Ярцевой. – Киев: Вища шк., 1979. – С. 262.
2. Корнієць К. Іншомовні запозичення в лексичній системі сучасної турецької мови / К. Корнієць // Наук. записки Нац. ун-ту "Острозька академія". Сер. Філологічна. – Острог: вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 152–154.
3. Корнієць К. Мовний пуризм як суспільне явище в сучасній Туреччині / К. Корнієць // Science and Education a New Dimension. Philology, 2018. – Budapest. – Vol. VI(42), Issue 149. – С. 30–33.
4. Підвойний В. Лексико-семантичний аналіз турецької лінгвістичної терміносистеми / В. Підвойний // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: східні мови та літератури. – № 3. – К., 2000. – С. 52–60.

5. Халимоненко Г. Історія турецької літератури / Г. Халимоненко. – К., 2009. – 544 с.
6. Халимоненко Г. Течія махалілеште в турецькій поезії першої половини XIX століття / Г. Халимоненко // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : східні мови та літератури. – № 1. – К., 2013. – С. 73–77.
7. Avşar Z. Türkî-i Basiti Yeniden Tanışmak / Z. Avşar. Bilig., 2001. – Nijde. – № 18. – S. 127–143.
8. Aydın Ö. Türkiye'de dilbilimin seksen yıllık serüveni, 40. Yıl Yazıları (1972–2010) / Ö. Aydın // Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2013. – Ankara. – S. 25–41.
9. Birinci Türk Dil Kurultayı. Tezler, Müzakere Zabıtalari. – Ankara, 1933.
10. Brendemoen B. The Turkish language reform and language policy in Turkey / B. Brendemoen // Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft, 1990. – Budapest. – Teil I. – P. 454–493.
11. Develi H. Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I ve II / H. Develi. – İstanbul, 2009. – 1. Baskı. – S. 440 s.
12. Fikret T. Dil ve Edebiyat Yazıları / T. Fikret // Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Dil Kurumu Yayınları: 534. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi: 3.1, 2000. – Ankara. – S. 55–62.
13. Foy K. Der Purismus bei den Osmanen / K. Foy // Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen an der Universität zu Berlin, 1898. – B. – S. 38–55.
14. İmer K. Türkiye'de dil planlaması: Türk dil devrimi / K. İmer. – Ankara, 2001. – 219 s.
15. İmer K. Türk yazı dilinde Dil Devriminin başlangıcından 1965 yılı sonuna kadar özleşme üzerine sayıma dayanan bir araştırma / K. İmer // Türkoloji Dergisi, 1973. – Ankara. – № 5. – S. 175–190.
16. Kabaklı A. Türk Edebiyatı, 1. cilt / A. Kabaklı. 13. Baskı. – İstanbul, 2006. – 701 s.
17. Kabaklı A. Türk Edebiyatı, 3. cilt / A. Kabaklı. 13. Baskı. – İstanbul, 2006. – 848 s.
18. Kemal N. Tecdid-i Lisan-i Osmani / N. Kemal // Tasvir-i Efkâr, 1867. – № 378. – İstanbul. – S. 2-3.
19. Kocaman A. Dilbilim ve Türkçe incelemeleri / A. Kocaman // Internat. Journ. of Central Asian Studies, 2009. Ankara. – № 13. – S. 365–371.
20. Lewis G. The Turkish language reform: a catastrophic success / G. Lewis. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 203 p.
21. Mısıroğlu K. Bin Uydurma Kelimeyi Boykot Yahud Doğru Türkçe Rehberi / K. Mısıroğlu. – 10. Baskı. – İstanbul, 2018. – 384 s.
22. Mısıroğlu K. İslam Yazısı'na Dair / K. Mısıroğlu. – 4. Baskı. – İstanbul, 2014. – 192 s.
23. Seyfettin Ö. Yeni Lisan / Ö. Seyfettin // Genç Kalemler, 1911. – Selanik. – № 17. – S. 4.
24. Toprak Z. Antropolojik Dilbilim ve Türkiye'de Dil Devrimi / Z. Toprak // Toplumsal Tarih, 2012. – İstanbul. – № 219. – S. 38–49.
25. Türk Dil Kurumu (1946). Beşinci Dil Kurultayı – Ankara: Türk Dil Kurumu.; Türk Dil Kurumu. XVI Türk Dili Kurultayı. – Ankara: Türk Dil Kurumu, 1979.
26. Uludağ E. Dilde Sadeleşme ve Türkî-i Basit / E. Uludağ. Turkish Studies Internat. Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2009. – Erzincan. – Vol. 4/5. – S. 292–329.
27. Zürcher E.J. Modernleşen Türkiyenin Tarihi / E.J. Zürcher. – İstanbul, 2000. – 9. Baskı. – 522 s.

Надійшла до редколегії 27.10.18

P. Ali, asp.

Kievskiy natsionalnyy universitet imeni Tarasa Shevchenko, Kiev, Ukraina

РАЗВИТИЕ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА С СЕРЕДИНЫ XIX СТ. И НАЧАЛА XX СТ.

Рассматривается развитие турецкого языка с середины XIX ст. и начала XX ст., когда общественное мнение в Турции начало все больше склоняться к важным реформам в языковой политике государства.

Ключевые слова: языковая политика, пуризм, языковые контакты, заимствования, история турецкого языка.

R. Ali, Ph. D. stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE TURKISH LANGUAGE FROM THE MIDDLE OF XIX CENTURY AND THE BEGINNING OF XX CENTURY

There was considered the development of the Turkish language from the middle of XIX century and the beginning of XX century, when public opinion in Turkey began to become more inclined to the important reforms in the language policy of the state.

Keywords: language policy, purism, language contacts, borrowings, the history of the Turkish language.

УДК 811.521'37:82.09:001.4

Л. Аністратенко, канд. філол. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВМОТИВОВАНІСТЬ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Запропоновано класифікацію типів і видів умотивованості фахової мови японського літературознавства. Досліджено ступені вмотивованості термінологічних одиниць японської літературознавчої термінології.

Ключові слова: вмотивованість, японська літературознавча термінологія, термінотворення.

Повноцінне володіння фаховою мовою як основою будь-якої науки неможливе без розуміння вмотивованості відповідних термінів. Проблема співвідношення між звуковою оболонкою і змістовим наповненням була й залишається однією із проблем філософії мови [15]. Така проблема постає у більшості терміносистем, зокрема у професійній мові фахівців галузі літературознавства Японії. Відомо, що фахова мова японського літературознавства зазнала впливу унікальних факторів, які зумовили багатогранність способів умотивованості термінів (зокрема: півторатисячолітня історія японського літературознавства, запозичення з китайської та європейських мов, художнє мислення творців фахової мови літературознавства тощо).

Проблема вмотивованості термінологічних одиниць ставала об'єктом дослідження як теоретиків термінознавства: С. Ульмана, Д. С. Лотте, В. М. Лейчика, Т. Л. Канделаки, А. С. Д'якова, Т. Р. Кияка, З. Б. Куделько,

– так і дослідників конкретних терміносистем: С. Л. Васильєвої (термінологія біотехнологій (на матеріалі російської мови)) [2], М. Т. Вереша (християнсько-богословська терміносистема (на матеріалі німецької мови)) [3], К. А. Дехтяренко (терміни військового дискурсу (на матеріалі англійської мови)) [5], О. Коваль (підмова настільної гри тенісу (на матеріалі української мови)) [8], Ю. В. Лелюх (терміни машинобудування (на матеріалі китайської мови)) [10], С. М. Руденко (фахова мова технології харчування (на матеріалі української мови)) [14], Е. А. Штейнгарт (лексика алюмінієвої промисловості (на матеріалі російської мови)) [16] та ін. На матеріалі японської літературознавчої термінології такі дослідження, згідно з нашими даними, не здійснювалися.

Метою розвідки є дослідження типів і видів умотивованості, притаманних японській літературознавчій термінології. Задля досягнення поставленої